

Uusi kierros sosiaalisesta konstruktionismista – kolmen eri sukupolven näkökulmasta

DOI: 10.51809/TE.179538

CC BY-NC-ND 4.0

Miira Niska, Satu Venäläinen, Antero Olakivi & Jose A. Cañada (toim.) *Sosiaalinen konstruktionismi. Miten tarkastella tulkintojen ja todellisuuden sosiaalista rakentumista*. Vastapaino, Tampere 2024. 371 s.

Miira Niskan, Satu Venäläisen, Antero Olakiven ja Jose A. Cañadan toimittama *Sosiaalinen konstruktionismi* esittelee lähestymistavan eri versioita ja niiden hyödyntämismahdollisuuksia yhteiskuntatutkimuksessa. Pohdimme seuraavassa teoksen antia ja merkitystä kolmea eri sukupolvea edustavalle sosiaalitieteilijälle. Robin on maisteritutkielmaansa viimeistelevä sosiologian opiskelija, joka on kiinnostunut erityisesti ympäristöä sivuavista teemoista sekä feministisestä tieteen ja teknologian tutkimuksesta. Olli puolestaan on väittelyä vaille valmis valtiotieteiden tohtori niin ikään sosiologiasta. Hän on keskittynyt tutkimuksessaan erityisesti taloussosiologiaan, kestävyystutkimukseen sekä tieteen ja teknologian tutkimukseen. Mikko on kolmikosta vanhin ja työskentelee sosiologian yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa. Hän paitsi hyödyntää erilaisia konstruktionistisia lähestymistapoja tutkimuksessaan myös opettaa niihin liittyviä teorioita sekä laadullisia tutkimusmenetelmiä ja metodologiaa.

Dialogisen pohdintamme taustalla on laajempi keskustelu eri yhteiskuntatieteellisten teorioiden ja lähestymistapojen välisistä suhteista sekä uusien tulokulmien sijoittumisesta teoria-kentälle. Myös oma positio ja sukupolvikokemus nousivat keskustelussa esille. Lähdemme näin ollen liikkeelle kysymällä, millaisena sosiaalinen konstruktionismi näyttäytyy kullekin

kirjoittajalle aikalaiskokemuksena, omasta positioista osana akateemista yhteisöä. Dialogisen keskustelumme tavoitteena on myös kannustaa tieteesen kytkeytyviä yhteisöjä sukupolvien väliseen ja eri positioita silloittaviin keskusteluihin ja samalla tavanomaisten akateemisen kirjoittamisen muotojen rikkomiseen.

Robin:

2020-luvun sosiologian opiskelijalle käsikirjamainen teos konstruktionistisesta ajattelusta ja sen soveltamisesta tuntuu jopa raikkaalta, sillä lähestymistapaa ruotiviin keskusteluihin ei tutkinto-opiskelijana juurikaan törmää. Sosiaalisella konstruktionismilla on vakiintunut paikkansa sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa, eikä konstruktionistisen orientaation hyödyntämisestä sen syvällisemmin nykyisissä tutkimuspapereissa avata (Virtanen 2023, 20). Opintojen painoutuksen siirryttyä lähinnä artikkelimuotoisten tekstien lukemiseen en ole tenttinyt esimerkiksi Bergeriä ja Luckmannia (1966) tai Heiskalaa (2000), mutta olen sosiaalistunut ajattelemaan konstruktionismia sosiaalitieteellisen tutkimuksen peruslähtökohtana. Kuitenkin syvemmän konstruktionismista käydyn keskustelun uupuessa itseni syvempi positiointi suhteessa perinteeseen tuntuu haastavalta.

Kirjan johdannossa esitelty konstruktionismin sisäiset kiistat sekä runsaat jaottelut kuitenkin tarjosivat itselleni suuntaviivoja monisäikeisellä kentällä navigoimiseen. Teoksen sisältöön liittyy mielestäni myös valintoja, jotka herättävät ainakin itseni ajattelemaan menneisyyteen jääneiden debattien uuden aallon tarpeellisuutta.

Olli:

Kiitoksia Robin ”trialogimme” ensimmäisestä puheenvuorosta! Mielenkiintoista, että eksplisiittinen keskustelu sosiaalisesta konstruktionismista ja sen taustoista näyttäytyi vähän menneen talven lumilta, vaikkakin samalla peruslähtökohdalta. Samaistun tähän osin, joskin mahdollisena sukupolvierona lukukokemukseni tuntui paremminkin opitun kertaukselta kuin varsinaisesti raikkaalta.

2010-luvun alussa suorittamani sosiaaliteiteiden ja erityisesti sosiologian perusopintoihini kuului Tampereen yliopistossa niin Bergerin ja Luckmannin kuin Heiskalankin panttääminen. Sosiaaliseen konstruktionismiin sosiaalistuneena saattaisin jopa sanoa, että oma ymmärrykseni maailmasta on yllättävänkin pitkälti rakentunut sen pääperiaatteiden mukaisesti, ja nämä prinssiipit ovat mielestäni päteviä nykyisyydessäkin, vaikka ne ovat myös tarvinneet paikkailua. Läpi opintojeni johdantokurssista väitöskirjatyöhön jälkikonstruktionistiset tutkimussuuntaukset ovat siis olleet keskeisin teoreettis-metodologinen tausta, johon suhteessa olen omaa ajattelua jäsentänyt. Tätä taustaa vasten lukukokemus oli raikkauden puutteesta huolimatta oikeastaan aika hauska. Kirja eteni samankaltaisessa järjestyksessä, jossa olen konstruktionistista ajattelua kohdannut, ja kirjaa lukiessa oli luontevaa reflektoida, miten ja miksi on tullut luovittua eri konstruktionismin painotuksien kanssa.

Mikko:

Kiitos molemmille keskustelun avauksista ja asemoineista siihen. Itse yllätyin, kun kuulin ensimmäisen kerran, että konstruktionismista on tekeillä opetuskäyttöön soveltuva suomenkielinen yleisteos. Yllätykseni kulminoitui kysymykseen ”miksi” ja ”miksi juuri nyt?”

Aloitin sosiologian opintoni vuosituhannen vaihteessa, ja tuolloin keskusteltiin paljon sosiaalisesta konstruktionismista. Lähestymistapa ei vakautunut yhteiskuntatutkimuksen käyttöön nopeasti ja kivuttomasti vaan vähitellen ja debattien sävyttämänä. Kansainvälisten tiedesotien vanavedessä myös suomalaisessa keskustelussa oli ajoittain särmää. Yhteiskuntatieteellisessä

keskustelussa konstruktionismia kritisoitiin erityisesti kriittisen realismin ja siihen kytkeytyvän empirismin tai näitä yhdistelevän ”positivismin” suunnista. Debatti otti ajoittain myös isompia kierroksia, kun kritiikkien tueksi marssitettiin erilaisia luonnontieteistä ammentaneita näkemyksiä. Näissä korostuivat evoluutiopsykologia ja kognitiotiede sekä wilsonilainen ajatus yleisestä konsilienssistä eli tieteellisen tiedon ykseydestä ja yhtenäisyydestä. Vedottiin toisin sanoen materiaaliin ja tosiasiallisesti olemassa oleviin tekijöihin sekä puolustettiin yhden ontologian ajatusta. Sosiologian sisäinen konstruktionismikeskustelu oli laajempaa debattia maltillisempaa ja kohdistui lähinnä kielen ylikorostuksen ongelmiin erityisesti toimijoiden ja faktis-rakenteellisten tekijöiden sivuuttamisen näkökulmista. Yhteiskuntatieteiden sisäisten keskustelujen lisäksi käytiin myös laajempia polemiikkoja, joiden osana filosofit erittelivät tieteellisen tutkimuksen lähestymistapoja ja opastivat samalla konstruktionismiin kytkeytyvien isojen kysymysten käsittelyssä.

Opiskelijalle konstruktionismikeskustelut olivatkin kiinnostavia juuri isojen kysymysten näkökulmasta: kiistat resonoivat maailmasuhteen koetteluina, kysymyksiä todellisuuden perimmäisestä luonteesta ja siitä saatavasta tiedosta, ja kulminoituivat kielen, ajattelun ja olemassa olevan suhteita koskeviin pohdintoihin. Hackingin (1999) perusteosta ja vastaavaa filosofisesti jäsentynyttä kirjallisuutta luettiin omatoimimisissa lukiopiireissä. Pääaineen ohella kursseja suoritettiin Helsingin analyyttis-tieteenfilosofisesti painotuneessa teoreettisessa filosofiassa ja kognitiotieteessä mutta myös semiotiikassa. Omalla kohdallani uurastus ei kantanut hedelmää, sillä isot kysymykset jäivät vaille lopullisia ratkaisuja, ja opintojen edetessä kohti väitöskirjatyötä tarmoni alkoi kohdentua sosiologisempiin kysymyksiin: historiallisesti vakautuneisiin merkitysrakenteisiin ja niitä yhdistelevien organisaatioiden käytäntöihin sekä terveyttä koskeviin sosio-kulttuurisiin jäsennyksiin (Virtanen 2015; 2018; 2019).

Konstruktionismikiistat hiipuivat muiden debattien ohella sukupolven vaihduttua (Virtanen 2021). Sosiaalinen konstruktionismi

asettui vähitellen yleiseksi laadullisen tutkimuksen lähestymistavaksi, jonka hyödyntämistä ei ole tarvinnut enää pitkään aikaan erikseen perustella. Vakautuminen näkyy konkreettisesti tutkimusartikkeleissa, joissa konstruktio- nismien avaaminen laadullisten tutkimusotteiden teoreettisena taustana on käynyt harvinaiseksi (Virtanen 2023). Tällainen teoreettinen minimalismi tuottaa samalla haasteita – erityisesti artikkeleja läpikähläavalle opiskelijalle, kuten Robin nostit esille: konstruktivististen tarkastelujen metateoreettiset ankkurit jäävät näkymättömiin määrämuotoisen tutkimusnarratiivin pinnan alle; tutkimusten teoreettisten sitoumusten paikantamisesta ja arvioinnista tulee työlästä.

Vakautumiseen liittyi myös tieteenalajakojen ulottuvuus: maksimaaliset todellisuuden ja siitä saatavan tiedon luonnetta koskevat kysymykset rajautuivat ensisijaisesti muiden tieteenalojen, kuten normatiivisen tieteenfilosofian ja eksaktien luonnontieteiden tarkasteltaviksi. Sosiologinen tutkimus kohdentui puolestaan pienempiin ja tieteenalalan omilla lähestymistavoilla tutkittaviin kysymyksiin, kuten merkityksellistymisen prosesseihin eri yhteiskunnallisissa konteksteissa sekä näihin liittyvään tuottavaan ja muokkaavaan valtaan.

Miksi siis sosiaalisesta konstruktio- nismista julkaistaan kattava suomenkielinen antologia, kun kiistat on jo käyty ja lähestymistapa vakautunut? Ihmettelin myös, mihin tarvitaan pitkää ja analyttistä johdantoa, jossa eritellään konstruktio- nismien erilaisia, ajat sitten vakautuneita suunta- uksia ja versioita. Toisella lukukerralla sain kuitenkin johdannosta paremmin kiinni ja vakuu- tuin koko teoksen tarpeellisuudesta myös tässä ajassa. Sosiaalisen konstruktio- nismien eri versioiden perkaaminen tarjoaa ensinnäkin korvaama- tonta refleksiohyötyä eli tekee tutkijan tietoi- semmaksi oman tutkimuksensa sitoumuksista ja antaa näin mahdollisuuden tutkimustyön koko- naisvaltaiseen kehittämiseen ja entistä analyt- tisempaan argumentointiin. Tarkat sosiaalisen konstruktio- nismien erittelyt ovat hyödyllisiä myös opetuksessa ja opinnäytteiden ohjauksessa: Ne valottavat tutkimustapojen taustoja, jotka jäävät tutkimusartikkeleissa usein avaamatta. Samalla

erittelyt tarjoavat apua oman tarkastelutavan asemoinnissa konstruktio- nismien laajalle ja moni- naiselle kentälle.

Robin:

Mielenkiintoista kuulla, millä tavoin debatit konstruktio- nismiin liittyen ovat ulottuneet suo- malaiseen sosiologiaan – myös opiskelijoiden pariin! Jatkan tuosta teoksen tarpeellisuudesta tarkentaen Ollin esille nostamaan kirjan raken- teeseen. Itselleni tutuimpia ja nykyisin eniten esille olevia ovat teoksen viimeisessä osassa esi- telyjen jälkikonstruktivististen lähestymista- pojen suhdetta sosiokulttuurisesti jäsen- tyviin konstruktio- nismien pohtivat keskustelut, esi- merkiksi kysymykset materiaalsen todellisuuden ja ei-inhimillisten toimijoiden sisällyttämisestä rakentumisen prosesseihin. Mikon edellä kuvai- leman perinteisemmän sosiokulttuurisen konst- ruktio- nismien paikalle on noussut tällaisia onto- logis- materiaalsesti orientoituneita keskusteluja todellisuuksien rakentumisista. Tieteen ja tekno- logian tutkimuksen (TTT) kentillä puhutaankin kielellisen käänteiden tavoin jopa ontologisesta käänteestä, tutkimuksen fokuksen kääntymisestä epistemologisista kysymyksistä ontologisiin (Woolgar & Lezaun 2013).

Näiden keskustelujen kiinnittäminen sosiaalisen konstruktio- nismiin jatkumoon kui- tenkin herätti minussa lukijana kysymyksiä. Lähestymistavat toki rikastavat usein ontolo- gisesti mykäksi tai tyhjäksi (s. 34) jäävää perin- nettä rakentumisen prosesseihin liittyvien onto- logisten kysymysten ruotimisella. Itse ajattelen, että valinta ottaa jälkikonstruktio- nismi mukaan teoksen viimeiseen osioon on lopulta kuitenkin perusteltu: se toimii kannustimena pohtia konst- ruktio- nismien rajoja, mahdollisuuksia ja lähesty- mistavan uudistuvaa potentiaalia.

Olli:

On kyllä mielenkiintoinen kysymys, missä määrin konstruktio- nismi jäsenyy jatkumona. Itselläni voimistui kirjaa lukiessa käsitys siitä, että jälki- konstruktivistiset lähestymistavat, jotka näyt- täytyvät itselleni tämänhetkisen teoreettisen ajat- telun lähtökohtana, paljolti ”vain” – joskin täysin

tarpeellisesti – jalostavat sosiaalisen konstruktionismin näkökulmia eteenpäin, paikkaillen edellisten näkemysten puutteita (eritoten materiaalisuuden painottamisessa osana konstruktioita ja ontologisten kysymysten keskiöimisessä). Jäin kuitenkin pohdiskelemaan, että kun on paikkailtu ja/tai uudistettu sosiaalista konstruktionismia sinänsä tarpeellisesti, onko jotain jäänyt samalla pois, ja jos on, mitä tarkalleen? Miksi?

On myös täysin mahdollista, ettei mitään jäisi pois; että esimerkiksi tieteen ja teknologian tutkimuksessa Michel Callonia ja Bruno Latouria (1992) seuraten voitaisiin ”vaihtaa ajattelun pesu-vesi” huuhtomatta itse ”lasta” pois tutkimuksen keskiöstä. Mutta varsinkin empiirisessä tutkimuksessa ja erityisesti nyt, kun tutkimusta julkaistaan ensisijaisesti artikkelimuodossa, tästä saattaa seurata haasteita. Jos tiettyjen sosiaalisten suhteiden rakentumisen lisäksi pitäisi yhdessä artikkelissa tarkastella huolellisesti esimerkiksi myös ruumiillisuuden, ontologisten luonteiden ja ei-inhimillisten toimijoiden ulottuvuuksia, huuhtoutuu jotain lähes väistämättä myös pois. Jäin täten kirjaa lukiessa pohtimaan, millaiset kysymykset ovat jääneet tässä kontekstissa vähemmälle huomiolle osana konstruktionismin kehityskaarta.

Mikko:

Minusta, Olli, kaiken mainitsemasi käsittely yhden tutkimuksen sisällä on yhteiskuntatieteilijälle liian vaativa tehtävä – tai ainakin se edellyttää eri aineiden merkittävää ohentamista (Hyysalo 2016). Sosiaalisessa konstruktionismissa tutkimuksellista katsetta ei olekaan pyritty suuntaamaan kaikkialle vaan sosio-kulttuurisen muodostumisen prosesseihin. Kirjassa esille nostetuista lähestymistavan eri versioiden eroista huolimatta tulkitsen niiden jakavan yhteisen perusajatuksen: laadullinen, sosiaaliseen konstruktionismiin pohjautuva yhteiskuntatutkimus on kiinnostunut jaetuista merkityksistä, jotka sekä jäsentävät toimintaa ja toimijuuksia että jäsentyvät ja uusintuvat toiminnallisissa prosesseissa. Merkitykset eivät muodostu voluntaristisesti tai sattumanvaraisesti vaan suhteessa erilaisiin rakenteistuneisuuksiin, joilla on ylitilanteista kestoja ja toimintaa ehdollistavaa voimaa. Tässä

yleisessä raamissa on mahdollista tarkentaa tutkimuksellista katsetta lähemmäs yksilöitä ja (inter-)subjektiivisia kokemuksia tai laajentaa linssiä erilaisten rakenteellis-objektiivisempien puheavaruuksien, kuten mediadiskurssien tai pitkäikäisiksi osoittautuneiden kulttuuristen syväterinoiden tarkasteluun. Keskeistä on joka tapauksessa tarkastelukohteiden sosio-kulttuuriseen konstruktioniin pureutuminen, mikä osoittaa samalla kulloisenkin muovautumisen ei-välttämättömyyden ja nostaa esille muovautumisessa piilevää valtaa. Samalla aukeaa mahdollisuus ajatella ja suunnata muutoutumista toisin, yhdessä eri toimijoiden kanssa.

Teoksen loppua kohden tulkintani ei kuitenkaan näytä täysin pitävän ja näin ollen vetäisin yhden jakolinjan toisin: niin sanottu uusmaterialismi ei ole sosiaalista konstruktionismia. Materiaaliseen ankkuroituva, viime kädessä länsimaisen ajattelun valuvikojen koetteluun kulumoinituva, filosofisesti painottuva orientaatio on tässä ajassa tärkeä. Uusmaterialistiset keskustelut ovat myös tarjonneet tervetulleita virikkeitä ja pureskeltavaa omiin tarkasteluihini (Virtanen 2025). Lisäksi uusmaterialismi ei ole sosiaalisesta konstruktionismista täysin irrallaan. Kumpikin lähestymistapa jakaa näkemyksen maailman jatkuvasta rakentumisesta ja muovautumisesta, ja tarkastelu kohdentuu ja samalla myös osallistuu tähän muovautumiseen. Tähän jatkuvan muovautumisen painotukseen ja sen kanssa yhdistyvään, kulloisenkin rakentumisprosessin ei-välttämättömyyttä korostavaan anti-essentialistiseen lähtökohtaan yhtäläisyydet kirjassa esiteltujen konstruktionismin versioiden kanssa kuitenkin loppuvat.

Robin:

Ymmärrän, mitä Mikko tarkoitat tällaisten kovin eri kulmasta rakentumista lähestyvien orientatioiden erottamisella. Itse kuitenkin näen jatkumon teoksessa esiteltujen lähestymistapojen välillä perusteltuna, jopa tarpeellisena: eronteon sijaan uudistuminen näyttäytyy positiivisena muutoksena. Konstruktionismi laajenee uusiin suuntiin paitsi lähestymistapaa kohtaan esitelyihin kritiikkeihin reagoimalla, myös tekemällä

vastaamisen uudenvuosiin kysymyksiin mahdolliseksi. Mianna Meskus (s. 306) esittää materiaali-suutta koskevien kysymysten ja lähestymistapojen tarkastelun nousseen kiinnostamaan yhteiskuntatieteilijöitä muun muassa ympäristökriisistä nousevien yhteiskunnallisten muutosten edessä. Olen itsekin sitä mieltä, että konstruktionismin kaltaisten laadullisen tutkimuksen taustalle vakiintuneiden käsitteiden ja perinteiden on hyvä kyetä uudistumaan antroposeeniin kytkeytyvässä monikriisin ajassa. Tässä valossa uusmaterialistisestakin ajattelusta nousevat avaukset inhimillisen sosio-kulttuurisen tason ylittävistä jälkikonstruktionismeista ovat kohdallisia ja tarpeellisia.

Mikko:

Kuten kaikki lähestymistavalliset uutuudet, on uusmaterialismikin aikansa lapsi. Se on hiipinyt yhteiskuntatieteiden valtavirtaan antroposeenin monikriisin ja tietomuotojen ja olemassaolon tapojen globaalin moninaisuuden kontekstissa sekä näihin kysymyksiin pureutuvan TTT:n nousun vanavedessä. TTT-kenttä on kohteiltaan ja lähestymistavoiltaan leimallisen laaja ja moninainen, kuten Jose A. Cañada ja Heta Tarkkala luvussaan osoittavat, ja kansainvälisesti uusmaterialismi on vain yksi juonne tällä moninaisella tutkimusalueella. Suomen TTT-kentällä toimijaverkostoteorialla ja sen kanssa yhteensopivilla uusmaterialistisilla orientaatioilla on kuitenkin vahva jalansija. Ylipäänsä uusmaterialismi ei ole täällä mikään marginaalinen, kriittinen nyanssi ja valtavirtatutkimuksen vahtikoira vaan tutkimukseen ja opetukseen ankkuroitunut vahva painopiste. Sitä käsittelevää laajempaa keskustelua ei kuitenkaan ole käyty.

Meskusen uusmaterialismia perinpohjaisesti käsittelevä luku tarjoaa hyvän pohjan keskusteluun. Siinä esille nostetut uusmaterialistiset lähtökohdat ja sosio-kulttuuristen jäsennystopoja kritiikit auttavat tarkastelemaan vakiintuneiden konstruktionististen tarkastelutapojen piiloisia sitoumuksia. Samalla kirkastuvat myös erot: kun uusmaterialismia peilaa johdonmukaisesti teoksen muuhun sisältöön, vaikuttaa ilmeisesti, ettei se edusta minkäänlaista sosiaalista

konstruktionismia eikä pohjaudu sille keskeisiin lähtökohtiin.

Robin:

Cañadan ja Tarkkalan TTT-kenttää jäsentävä luku tarjoaa myös aineksia konstruktionismien erojen, yhtäläisyyksien ja jatkumoiden pohdintaan. Erityisesti toimijaverkostoteorian taustalla vaikuttavan Latourin ja Woolgarin (1986) laboratorioetnografian myötä ymmärrys todellisuuksien sosiaalisesta rakentumisesta laajeni etäämmälle Bergerin ja Luckmannin ajatuksista, sillä tieteellisen tiedon nähtiin rakentuvan ihmisiä ja erilaisia aineellisuuksia sisältävissä verkostoissa (s. 281). Cañada ja Tarkkala (s. 282–283) esittävät, että tällainen inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden ontologisesti symmetrinen ja verkostomainen olemus sekä luonnon ja kulttuurin kahtiajaon kieltäminen muodostavat perustan yleisen tason teorialle sosiaalisesta sekä TTT:ta luonnehtivalle (sosiaaliselle) konstruktionismille.

Tällaiset heterogeenisten toimijoiden välisten suhteiden muodostamat verkostot tai sommitelmat hahmotetaan erityisesti toimijaverkostoteorian jälkeisissä lähestymistavoissa performatiivisina. Erilaiset paikantuneet käytännöt niihin liittyvine ei-inhimillisine ja inhimillisine toimijoihin tuottavat todellisuuksia, moninkertaisesti, mistä seuraa myös ontologisten ja epistemologisten kysymysten kietoutuminen toisiinsa (esim. Mol 2002; Law 2004). Kysymys todellisuuksien rakentumisesta tulee näissä teoreettis-metodologisissa keskusteluissa entistäkin tärkeämmäksi – tietämisen kohteena olevat objektit tulevat todellisiksi vasta erilaisten toimijoiden välisten suhteiden verkostoissa kehkeytyvissä käytännöissä. Tämä koskee paitsi TTT:n kentällä usein tutkimuksen kohteena olevia luonnontieteellisiä käytäntöjä myös yhteiskuntatieteellistä tiedon tuottamista, vaatien aivan erityistä refleksiivisyyttä myös sosiaalitieteilijöiltä itseltään (Law 2004).

Mikko:

Ajatus performatiivisista, moniaineisisista sommitelmista on sinänsä kiinnostava, mutta minusta uusmaterialismi ei jatka sosiaalisen konstruktionismin tarinaa vaan kirjoittaa kokonaan omansa.

Esimerkiksi juuri Bergerin ja Luckmannin ajatteluun tukeutuvan tarkastelutavan ja muiden muassa laboratorioetnografioihin pohjautuvien uusmaterialististen lähtökohtien välillä on enemmän eroja kuin yhtäläisyyksiä. Tunnistan, että näkemykseeni vaikuttaa mainittu konteksti, jossa konstruktionismi vähitellen vakiintui. Erojen painottaminen ei myöskään ole vahva sisällöllinen kannanotto vaan analyttistä työtä paitsi oman ajattelun jäsentämiseksi myös opetuksen ja sen linjakkuuden tueksi.

Meskus esittää Ian Hackingin pohjalta (s. 293), että ”sosiaalisen konstruktionismin perinne on kytköksissä perustaviin filosofisiin kysymyksiin todellisuuden luonteesta ja ihmisen kyvystä saada tietoa maailmasta”, ja tämä ”maailmanselitysmalleja” koskeva kiista (s. 293) asetetaan konstruktionismin ja uusmaterialismin yhteiseksi pohjaksi: ”[u]usmaterialismi” ponnistaa tästä ”sosiaalisen konstruktionismin perinnöstä” (s. 294). Isoja kysymyksiä toki aikanaan pohdittiin, ankarastikin. Tällaiset keskustelut eivät kuitenkaan ole luonnehtineet konstruktionistista yhteiskuntatutkimusta enää pitkään aikaan. Tutkimus on päinvastoin leimallisen agnostista, mykkää tai tyhjää ontologisten ja epistemologisten kysymysten suhteen (s. 34). Sosiaalinen konstruktionismi ei elä isojen kysymysten ja tiedesotien maailmassa vaan pienten kysymysten laadullisessa tutkimuksessa, jota käsiillä oleva teos ansiokkaasti esittelee. Kuten teoksen toimittajat johdannossa toteavat,

[s]en sijaan, että sosiaalinen konstruktionismi esittäisi filosofisia väitteitä todellisuuden tai tiedon perimmäisestä luonteesta tai määritelmästä, tämän kirjan esittelemät konstruktionismit tarkastelevat sitä, mitä ihmiset ja yhteiskunnat pitävät todellisena ja tietona, miten ja miksi (s. 17).

Toisin kuin uusmaterialismi, sosiaalikonstruktionistinen tutkimus ei myöskään pohjaudu ja kohdennu kaikkein isoimpia kysymyksiä tarkastelevan yhteiskunnan osa-alueen, tieteen ja tieteellisen tutkimuksen ja siihen yhdistyvien valtavan mittakaavan maailmankuvallisten aineiden kriittiseen ruotimiseen. Sen sijaan, että

”[s]osiaalikonstruktionistiset tutkimukset ja lähestymistavat” olisivat ”alusta asti osallistuneet kiistoihin siitä, miten tieteellistä tietoa tuotetaan” (s. 293), ovat konstruktionistisen yhteiskuntatutkimuksen kohteena olleet kautta sen historian kaikissa muissakin yhteyksissä kuin tieteellisissä käytännöissä muodostuvat sosio-kulttuuriset merkitykset, vuorovaikutuksellisista kohtaamisista, kertomuksista ja ideologioista ryhmäsuhteisiin, sukupuoleen ja ikääntymiseen. Mitään näistä kirjassa esitellyistä tutkimuskohteista ei myöskään lähestytty olevaiseen suoraan ja välityksettä tarttumalla eli ontologisoivasti, mikä on uusmaterialistisen orientaation peruskivi.

Robin:

Mielestäni keskeistä on aiemman fokuksen rikastaminen ja kääntäminen uusiin suuntiin. Kuten edellä mainitsin, ajattelen, että tässä sotkuisuuk-sien kanssa elämistä vaativassa monikriisin ajassa tutkimukseen vakiintuneiden lähestymistapojen dynaamisuus on hyve. Erityisesti feministisestä uusmaterialismista ammentaen Meskus (s. 302) kuvaa ihmisen ja kielen ylittävää konstruktionismia, jossa niin sosiaaliset todellisuudet kuin inhimillinen ruumiillisuuskin rakentuvat moniaineksisissa verkostoissa relationaalisesti, suhteessa esimerkiksi mikrobeihin tai biolääketieteellisiin toimijoihin. Tämä ei tarkoita vaadetta hylätä kielen merkitystä todellisuuksien rakentumisessa tai kuitata aiempia tutkimuskohteita ihmiskeskeisinä. Sen sijaan peräänkuulutetaan konstruktionismin dynaamisuutta lähestymistapana, joka kykenee huomioimaan myös inhimillisen tason ylittävät kysymykset ja hankaluudet. Esimerkiksi Karen Baradin (2007) asioiden yhteismuotoutumista korostavaa ajattelua mukaillen Meskus (s. 304) valaisee konstruktionismin kehukseen asettuvaa materiaalis-diskursiivista lähestymistapaa, joka ei hylkää kieltä ja merkityksenantoa, mutta hahmottaa aineellisuuksien ja kielen toisiinsa kietoutuneen roolin todellisuuksien rakentumisessa. Kirjan viimeisessä luvussa Karhunmaa (s. 327) tiivistää vastaavan argumentin seuraavasti:

[j]älkikonstruktionismi on osittain vastareaktio sellaiseen sosiaaliseen konstruktionismiin, joka antaa

erityissijan ihmiselle konstruktoiden luomisessa eikä huomioi, millä tavoin esimerkiksi muut elolliset olennot tai vaikkapa infrastruktuuri vaikuttavat. Lähestymistapa ei kuitenkaan pyri pyyhkimään ihmistä pois vaan pikemminkin luomaan enemmän tilaa konstruktionismin kentällä materiaalisuuden, tieteellisen tiedon ja yhteistuottamisen mahdollisiin rooleihin (s. 327).

Kaikkia kirjan viimeisen osan lähestymistapoja yhdistääkin dualistisen ajattelun haastaminen, jossa rajanvedot esimerkiksi ihmisen ja ei-ihmisen tai luonnon ja kulttuurin välillä eivät ole selkeitä. Ympäristötutkimuksen konteksteissa Karhunmaa esittää erilaisten konstruktionististen lähestymistapojen paitsi mahdollistavan tällaisten rajanvetojen tekemisen näkyväksi, myös hahmottelevan jälkidualistista ajattelua, jossa todellisuuksien hahmotetaan yhteistuottuvien rajojen väleissä. Cañada ja Tarkkala (s. 274–275) puolestaan esittävät, että TTT-kentältä nousevat lähestymistavat tekevät filosofiselta taustaltaan selkeää eroa esimerkiksi Bergerin ja Luckmannin dualismeihin ja ihmistoimijoihin palautuviin perinteisiin konstruktionismin sovelluksiin ja vievät näin keskustelua rakentumisen prosesseista uusiin ontologis-materiaalisesti virittyneisiin suuntiin.

Mikko:

Erot sosiaalisen konstruktionismin ja uusmaterialismin välillä ovat näin ollen syvällä. Vaikka käsillä olevassa teoksessa ei ensisijaisesti perata konstruktionismin filosofisia juuria, viittaavat sen toimittajat johdannossaan (s. 17) kuitenkin näkemukseen epistemologian ensisijaisuudesta ontologiaan nähdessä lähestymistavan filosofisena taustana – olemassa olevan sijasta keskeistä on tarkastella maailmasuhteita, jotka ovat jossain määrin välittyneitä. Nykyfilosoifeista konstruktionismiin vahvasti vaikuttaneina mainitaan Butler, Derrida, Dewey, Harding, Kuhn ja Wittgenstein. Uusmaterialismin juuret ovat toisaalla, erityisesti semiotiikassa, joka pohjautuu kielen sijasta materiaalisuuteen ja välityksettömään merkityksen muodostumiseen ja jatkuvasti kiertävään viittausuhteeseen (Silvast & Virtanen 2023). Meskus

nostaakin lähestymistavan taustavaikutteiksi Deleuzen ja Guattarin ajattelun sekä heidän jälkeensä erityisesti Baradin, Braidottin, DeLandan ja Latourin (s. 294–295). Juurakkoerojen ruotimisen sijasta kiinnostavampaa on kuitenkin pohtia tutkimusta suuntaavia painotuksia.

Ontologian ensisijaiseksi asettaminen ja maailman jatkuvan todeksi tekemisen ontometodologinen tutkimusorientaatio tuottaa representationalismin kritiikin: uusmaterialistille ”tieteellinen tieto” ei ”representoi enemmän tai vähemmän täsmällisesti asioita, jotka ovat itsenään olemassa maailmassa” (s. 294). Konstruktionistisen yhteiskuntatutkimuksen yleisorientaatio on puolestaan ontologisesti agnostista, joten siinä ei postuloida itsenään olemassa olevia asioita maailmaan. Lisäksi merkitysten ja merkitysjärjestelmien ei ajatella niinkään heijastavan niiden takana olevaa todellisuutta vaan toimivan maailman käsittelemisen ja muovaamisen välineinä. Kumpikaan orientaatio ei siis ole edellä mainitussa mielessä representationalistinen. Sosiaalinen konstruktionismi poikkeaa kuitenkin uusmaterialismista, sillä tosimaailma ei ole tutkimuksen keskiössä eikä myöskään konstruktionisti itse lähde tosimaailman rakentamistyöhön.

Olli:

Yhtenäisyyksien ja erojen pohdinta on minusta mielekästä, mutta sen rinnalle voisi asettaa kysymyksen siitä, mitä erilaiset konstruktionistit tuottavat. Kun huomio on jälkikonstruktionismissa suuntautunut ontologisiin kysymyksiin, on nähdäkseni samalla siirrytty suhteellisen mikroisten rakentumisten tarkasteluihin. Näin ollen esimerkiksi makropoliittisten ja -taloudellisten dynamiikkojen syvällisempi tarkastelu on jäänyt sivujuonteeksi, vaikka poikkeuksiakin löytyy. Mielenkiintoista tässä yhteydessä on se, että kirjan johdannossa esitellään (häilyvät) erot mikro- ja makronkonstruktionismin välillä, mutta itse luvut ovat paljolti mikropainottuneita keskittyen vuorovaikutukseen, identiteettiin ja usein – vaikkei välttämättömästi – mikropainottuneisiin jälkikonstruktionistisiin tutkimuskenttiin.

Kirjassa ehkä painottuukin omaan sosio-logiseen makuuni liikaa sosiaalipsykologia. Tieteenalalla on toki omat tärkeät intressinsä ja sen painottuneisuus kirjassa lieenee kyttök-sissä toimittaja- ja kirjoittajakuntaan, mutta sosiaalipsykologisissa orientaatioissa voidaan myös ohittaa tai sulkeistaa turhan helposti yhteiskunnan makroisemman tason raken-teellisuuksia. Selkeimmän poikkeuksen tähän muodostaa Törrösen ja Menardin kriittisestä diskurssianalyysistä ammentava luku. Myös esimerkiksi Olakivi, Nikander ja Keskinen sekä jälkikonstruktionismin esittelijät tuovat esiin mikron ja makron toisiinsa kytkeytyneisyyttä. Näistä huolimatta kirjassa on mielestäni mikropainottuneisuutta – tai ainakin syventynyttä eriytymistä tutkimuksen mikro- ja makropaino-tuksiin. Tuliko teille jotain tästä mieleen?

Mikko:

Minulle sosiaalinen konstruktionismi kattaa – Bergerin ja Luckmannin perusteoksen osoitta-malla tavalla – koko jatkumon subjektiivisesta kokemuksesta instituutioihin ja historiallisesti vakautuneisiin kulttuurisiin rakenteisiin sekä näitä perusteleviin symboliuniversumeihin saakka. Merkitykset muodostuvat osana toi-mintaa sipulimaisesti henkilöhistoriallisesta kokemuksesta globaaleihin kulttuurivirtauksiin ulottuvilla, toisiinsa kytkeytyvillä kehillä ja toi-mijuudet muokkautuvat vastaavasti eri kehillä ilmenevien tekijöiden pohjalta, omasta koke-mushistoriasta maailmanlaajuisiin tarinoihin ja kuvastoihin. Samalla, kuten teoksessa esille nostetuissa konstruktionismin kielen ulkopuo-lle kurkistavissa versioissa, huomioidaan myös sellaisenaan olemassa olevia tekijöitä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi käsillä olevaan tutkimus-kohteeseen liittyvät historialliset kehityskulut ja yhteiskunnallisista jaoista ja rakenteista kielivät tilastolliset jakaumat. Tutkimuksessa voi myös virittyä tarkastelemaan toimintaa, vuorovaiku-tusta ja merkityksen muodostusta ehdollistavia ylitilanteisia tekijöitä. Nämä voivat olla institu-tionaalisia ja kulttuurisia kuten teoksessa, mutta myös materiaalisia, kognitiivisista kapasiteeteis-ta rakennettuun ympäristöön ja ilmakehään.

Olemassa olevan huomioiminen osana sosiaalikonstruktionistista tutkimusta poikkeaa kuitenkin uusmaterialistisesta orientaatiosta. Ensinnäkin toimijoiden tapaa olla maailmassa ei vahvassa mielessä ylitetä:

[v]aikka tutkija tavallisesti esittää myös oman kuva-uksensa tutkimuksen kontekstista[...], on olennai-sinta lopulta seurata, mikä tässä kontekstissa osoit-tautuu osallistujille itselleen tärkeäksi ja merkityk-selliseksi (s. 35).

Toiseksi tarkasteluissa tukeudutaan tehtyihin tutkimuksiin ja pyritään tekemään niitä edelleen jäsentäviä ja ymmärrystä lisääviä kontribuutioi-ta. Esimerkiksi tulotaso on tutkimusten mukaan yhteydessä elinajanodotteeseen, joten on kiin-nostavaa tutkia, mistä tämä johtuu kysymällä, millaisia merkityksiä terveys eri tulotasoille sijoit-tuvissa ammattiryhmissä saa. Tällainen orientaatio poikkeaa uusmaterialismista, sillä johdon-mukainen uusmaterialisti ei tunnusta jakoja ja kerrostuneisuuksia yhteiskunnallisesti olemassa olevina vaan rakentaa tosimaailman aina itse alusta alkaen.

Ollin esille nostama ylitilanteisten, rakenteel-listen tekijöiden analysoiminen osana tutkimus-prosessia tuottaa aidon haasteen konstruktionis-tiselle tutkimukselle. Tutkimuskäytännöissä on vakautunut eroja mikroisempiin ja makroisem-piin tarkasteluihin: haastatteluihin ja havain-nointeihin perustuvat fenomenologia-lähtöiset analyysitavat kohdentavat tarkastelua kokemuk-sen ja toimijuuden kysymyksiin siinä missä esi-merkiksi laajoja media-aineistoja hyödyntävät diskurssianalyysit liikkuvat etäämmällä toimi-joista ja heidän subjektiivisista merkityksistään. Minusta tämä kokemuksellisemmän mikron ja kulttuuris-rakenteellisemmän makron johdon-mukainen yhdistäminen sekä sen kanssa osit-tain lomittuva tiedostetun ja tiedostamattoman merkityskonstituution välinen jännite on yksi keskeisimpiä konstruktionistisen tutkimuksen haasteita. Tältä osin teos tarjoaa monia valaisevia esimerkkejä tutkimuskäytännöistä, joissa pureu-dutaan näihin kysymyksiin.

Olli:

Olen samoilla linjoilla tässä. Lisäisin tähän dynamiikkaan pohdittavaksi myös konstruktionistisen tutkimuksen itsensä performatiivisuuden: mihin se kohdistuu ja mistä syistä, ja millaisin seurauksia sen tietyillä kohdennuksilla on? Tämän kysymyksen kysyminen ja siihen vastaamaan pyrkiminen ohjaa havainnoimaan myös sitä, miten erilaiset konstruktionistiset ovat kehittyneet suhteessa tiettyihin ympäristöihinsä. Samalla nykyhetkessä aukeaa pohdittavaksi kysymys siitä, missä erityisesti tarvittaisiin konstruktionistisia analyyseja.

Mielestäni hyvä esimerkki siitä, miksi keskustelu sosi(omateri)aalaisesta konstruktionismista on nykyhetkessäkin relevanttia, on talouden ilmiökenttä, joka on valitettavasti jäänyt teoksen ulkopuolelle. Monet siinä esitellyt konstruktionismin antiessentialistiset ja relationaaliset perusväitteet soveltuvat myös talouden tarkastelemiseen ja niitä on tässä myös hyödynnetty. Erityisesti jälkikonstruktionistiset näkökulmat ovat nousseet (laadullisen) taloussosiologian keskiöön. Esimerkiksi vasta menehtyneen toimijaverkostoteoreetikko Michel Callonin ajatukset siitä, että taloudellista toimijaa ei voida ajatella uusklassisen taloustieteen mukaisesti päämäärärationaalisena utilitaristina, muttei myöskään granovetterläisen ”uuden taloussosiologian” mukaisesti talouden sosiaalisilla ja kulttuurisilla tekijöillä selitettävänä subjektinakaan, ovat nykyisin peruskauraa. Tutkimuskenttä tarkastelee näiden varhaisempien painotusten sijasta sitä, miten taloudellinen toiminta rakentuu – tai tarkemmin ottaen ”performoituu” – toimijoiden ja laskennallisten välineiden sosiomateriaalisissa sommitelmissa.

Näkökulma on mielestäni hyödyllinen ja teoreettisesti perusteltu. Sen parissa tehdään tällä hetkellä myös paljon mielenkiintoista tutkimustyötä, joka avaa esimerkiksi sitä, kuinka taloudellisia käytäntöjä kuten arvottamisen mekanismeja, markkinamääreitä ja talousteknologisia välineitä vakiinnutetaan eri konteksteissa. Näin taloudelliset käytännöt tuodaan reaalioliittisiin, -taloudellisiin ja -tieteellisiin yhteyksiin, joissa on toimijoita, mutta myös toimintaa

mahdollistavia ja ohjaavia moninaisia infrastruktuureita (ks. esim. Callon 2021; Tiikkainen & Virtanen 2021; Doganova 2024; Westermeier ym. 2025).

Robin:

Olen Ollin kanssa samaa mieltä siitä, että taloudellisen toiminnan rakentumisen ja performatiivisuuden huomioiminen olisi toimiva ja ajankohtainen näkökulma kuvaamaan todellisuuksien rakentumista moniaineksisissä – myös ylitilanteisia vaikutuksia tuottavissa – sommitelmissa.

Konstruktionistisen tutkimuksen itsensä performatiivisuus herätti ajatuksia myös minussa. Vaikka teos kannustaakin konstruktionismia soveltavaa tutkijaa omia valintojaan koskevaan refleksiivisyyteen, on mielestäni huomionarvoista, että käytännössä vain viimeinen, jälkikonstruktionistinen osio huomioi tutkijan teoreettis-metodologisten valintojen roolin osana yhteiskuntatieteellistä tutkimusta ja tiedon tuottamista sekä siten todellisuuksien rakentumista. Vastaavaa painotusta on jossain määrin myös Olakiven työorganisaatioita tarkastelevassa luvussa, joka jälkikonstruktionismin tavoin hahmottaa tutkimuskohteensa heterogeenisia toimijoita sisältäviksi prosesseiksi (s. 227).

Näin ollen ajattelen, että keskustelua konstruktionismin jatkumoista ja uusiutumisesta kohti jälkikonstruktionismia on olennaista käydä. Itse hyväksyn Meskuksen (s. 312) esittämän kannan, jonka mukaan kitkaisesta suhteesta huolimatta ”voi uusmaterialismin nähdä tuovan jatkuvuutta sosiaaliselle konstruktionismille ja täydentävän sitä”. Dynaamisena ymmärtämäni konstruktionismi kykenee vakiintuneena lähestymistapana täydentämään keinovalikoimaansa myös nykyisten sotkuisten haasteiden, erityisesti ihmisen ylittävän rakentumisen tarkasteluun. Toisaalta se voi tarjota jälleen uudenlaista refleksiivisyyteen kannustavaa ymmärrystä myös oman (konstruktionistisen) tutkimuksen todellisuuksia performoivasta luonteesta. Suhteessa edelliseen: millaisia todellisuuksia haluamme tutkimuksellamme rakentaa?

Mikko:

Uusmaterialismin tarjoama refleksiohyöty on minusta tervetullut ja kiistaton: vakautuneita lähtökohtia, kuten sosiaalisen konstruktionismin inhimilliseen sitoutuneisuutta on paikallaan koetella. Konstruktionismin uudistaminen uusmaterialistisilla aineksilla ei kuitenkaan onnistu, sillä kyse ei ole vanhan paikkailusta vaan kokonaan uudesta. Ontologinen agnostismi ja isojen filosofisten kysymysten välttäminen käyvät yhteen konstruktionistisen yhteiskuntatutkimuksen käytännössä ja tämä tuottaa ylittämättömän ongelman konstruktionismin uusmaterialistiselle uudistamiselle.

Kulloinkin käsillä olevan, tutkijan omalla tavallaan ja omilla aisteillaan havaitseman ontologisointi nostaa ontologisoivan tutkijan konstruktionismin näkökulmasta liian suureen rooliin, maailman tosimuotouttajaksi, joka nostaa katseensa yli tutkittavien ja heidän jäsennyksensä. Konstruktionistinen kvalitutkija ei ole tällainen maailman muotoutumisen paremmintietäjä vaan kulloistenkin maailmoitumisten tarkka kartoittaja:

Tutkija ei [...] kiellä ihmisen tulkinnaa ja merkityksellistämisprosesseista erillisen todellisuuden olemassaoloa; kyse on pikemminkin siitä, ettei hänen analyttinen kiinnostuksensa kohdistu sitä koskeviin teoreettisiin kysymyksiin. Kiinnostavampaa tutkijalle tässä tapauksessa on, millaiset asiat rakentuvat todelliseksi tutkimuksen osallisille. (S. 35.)

Tällainen ymmärtävä ja tulkitseva yleisorientaatio on uusmaterialistille ongelmallinen, sillä tutkimukseen osalliset hahmottavat maailmaa arkipsykologian pohjalta eli esimerkiksi ”representationalistisesti” ja ”dualistisesti”, jotka ovat uusmaterialismin keskeisen kritiikin kohteina.

Sosiaalinen konstruktionismi ei yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana kuitenkaan edusta uusmaterialismin kritisoimaa isoa tieteellistä representationalismia vaan empiirisen yhteiskuntatutkimuksen pientä sosiaalista konstruktionismia. Lähestymistapa ei kysy eikä kerro, miten tosimaailma rakentuu.

Konstruktionistisessa tutkimuksessa ei myöskään ainoastaan seurata toimijoita ja heidän käytäntöjään vaan kiinnostutaan ennen kaikkea heidän tavastaan olla maailmassa ja tehdä sitä yhdessä kotoisaksi, vuorovaikutteisesti ja kulttuurisesti. Tutkimus on näin ollen kulloistenkin maailmoitumisten pientä tarkastelua, ei isoa, yhteiskuntatieteellisen osaamisen rajoja koettelevaa yhden tosiolevan rakentamista.

Olli:

Uusmaterialismin ja jälkikonstruktionismin refleksiohyöty on mielestäni kiistämätön, mutta asettaisin refleksio kysymyksen vahvemmin tutkimuksen ja sen kohteen väliin kuin tutkimustapaan itseensä. Itseäni mietityttivätkin kirjassa erityisesti konstruktionistisen ajattelun monet ja toistensa kanssa hyvin erilaiset kontekstit, ja tämän osana (väärin) tulkinnot, kiistat ja puolustukset, joita puidaan useampaan otteeseen. Kirjahan esittelee sosiaalisen konstruktionismin pitkälti juuri sosiaali- ja osin humanististen tieteiden sisäisestä näkökulmasta, suhteessa aiempaan tutkimukseen ja nykytutkimuksen eri painotuksiin. Tämä on sikäli luontevaa, että juuri täällä näitä keskusteluja on käyty ja jossain määrin käydään edelleen, vaikkakaan ei yhtä polttavina suhteessa esimerkiksi positivismiin kuin parikymmentä vuotta sitten. Näillä keskusteluilla on siis nähdäkseni tuolloin ollut hyvin erilainen konteksti, joka sijoittui ensisijaisesti verrattain rajattuun tieteen sisäiseen keskusteluun esimerkiksi sosiologiassa.

Tällä hetkellä keskustelun relevanssi tuntuisi kuitenkin olevan pikemminkin sosiaalitieteiden ja niiden eri ympäristöjen väleissä. Keskeisenä kysymyksenä on, miten esimerkiksi sosiologia tai laajemmin sosiaalitieteet sijoittuvat monitieteisiin tutkimusympäristöihin, yhteiskuntapolitiittisten implikaatioiden tuottovaateisiin ja yleisesti yhteiskuntaan, jota tutkitaan. Ehkä nämä ovatkin juuri ne kohdat, joissa sosiaalisen konstruktionismin perusteet ovat edelleen kuumia perunoita ja vaikeasti hahmotettavia kysymyksiä.

Laajemmin konstruktionistista maailmankuvaa tarvittaisiin mielestäni monessa paikassa ja yhteydessä, mutta konstruktionismille

paikkansa tunnustava, sosiaalitieteet ylittävä keskustelu ei ole helppoa. Siitä huolimatta, että esimerkiksi laadullisen taloussosiologian sisällä jaetaan laajasti edellä mainitsemani callonlaiset premissit, suurimpaan osaan taloustieteellisestä ajattelusta tai käytännön yhteiskuntapolitiikasta sen analyysillä ei ole juuri särmää. Tämä lienee kytköksissä siihen, että valtavirtataloustieteilijät tai talouspäättäjät eivät suuremmin ole kiinnostuneita taloudellisen todellisuuden ja sen kuvauksen suhteesta tai konstruktioista, vaan siitä, miten ja miksi talous toimii, ja miten ohjata taloutta ja yhteiskuntaa taloudellisesti. Tässä mielessä taloustieteilijät saattavat hyvinkin olla konstruktioistaja jo ”valmiiksi”, mutta tämä ei ole heidän toimintansa ja ajattelunsa keskiössä. Eli vaikka kuinka sosiologit näyttäisivät uskottavastikin, että taloudelliset käytännöt ovat sosi(omateri)aalisesti rakentuneita, niin oma mielenkiintoni oikeastaan nousee kunnon vasta siinä kohtaa, kun mietitään, miten tästä mennään eteenpäin – miten asiaa jäsennetään ja keskustelutetaan paitsi taloussosiologian sisällä myös suhteessa sen ympäristöihin.

Tieteidenvälisistä ja yhteiskuntaan suunnatuista vaikutusyhteyksistä on toki käyty paljon keskustelua niin talouden kentällä kuin laajemminkin. Monia järkeviä vastauksia on annettu, aina feministisen tutkimuksen ja julkisen sosiologian kehittämisestä ja harjoittamisesta

”faktivismiin”, jossa ei pyritä osoittamaan, että esimerkiksi taloustieteilijät olisivat väärässä tai yksinkertaistavat todellisuutta liikaa konstruktivistisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Pelkän ongelmien osoittamisen sijaan keskeistä on kehittää vaihtoehtoisia taloudellisia käytäntöjä esimerkiksi yhteistyössä heterodoksisten taloustieteilijöiden kanssa.

Lisäisin siis Hackingin (1999) ”social construction of what” -kysymykseen tarkennuksen ”and for what”? On mielestäni tarpeen kysyä, mihin konstruktivistiset analyysit kohdistuvat, miksi ja milloin. Mitä teemme sillä tiedolla, että jokin on (tietyllä tavalla) rakentunutta? Tietysti tämänkaltaisella tiedolla on itseisarvonsa, enkä tahdo väheksyä esimerkiksi sitä, kuinka sosiaalisen konstruktioismin ajatukset saattavat jalkautua ”arkiajatteluun” pitkälläkin viiveellä, kuten monet sosiaalitieteelliset jäsennykset ovat historian aikana tehneet. Suuri osa käsillä olevasta teoksesta kuitenkin käsittelee konstruktioistista ajattelua vain yhteiskunta- ja ihmistieteiden rajojen sisällä. Ehkä tarkastelua laajentamalla aukeaisi suunta seuraavalle, sosiaalitieteiden sisäistä keskustelua yleisemmälle suomenkieliselle julkaisulle. Näitä ehdottomasti tarvitaan, ja tällaisen kirjoittamisesta voidaankin hyvin syin myös tämän kirjan toimittajia ja kirjoittajia kiittää. ■

KIRJALLISUUS

- Barad, Karen (2007) *Meeting the Universe Halfway. Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Duke University Press, London.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1966) *Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Doubleday, New York.
- Callon, Michel (2021) *Markets in the Making: Rethinking Competition, Goods, and Innovation*. Zone Books, New York.
- Callon, Michel & Latour, Bruno (1992) "Don't Throw the Baby Out with the Bath School! A Reply to Collins and Yearley". Teoksessa Andrew Pickering (toim.) *Science as Practice and Culture*. Chicago University Press, Chicago, 343–368.
- Doganova, Liliana (2024) *Discounting the Future: The Ascendancy of a Political Technology*. Zone Books, New York.
- Hacking, Ian (1999) *The Social Construction of What?* Harvard University Press, Cambridge & London.
- Heiskala, Risto (2000) *Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionista synteisiä yhteiskuntateoriassa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Hyysalo, Sampsa (2016) "Sosiologinen materia – toimijaverkostoteoreettisen tutkimustarinan ohennus". *Sociologia* 53:3, 275–291.
- Mol, Annemarie (2002) *The Body Multiple: Ontology in Medical Practice*. Duke University Press, Durham.
- Latour, Bruno & Woolgar, Steve (1986) *Laboratory Life. The Construction of Scientific Facts*. Princeton University Press, Princeton.
- Law, John (2004) *After Method: Mess in Social Science Research*. Routledge, London.
- Silvast, Antti & Virtanen, Mikko J. (2023) "On Theory–Methods Packages in Science and Technology Studies". *Science, Technology, & Human Values* 48:1, 167–189.
- Tiikkainen, Olli & Virtanen, Mikko J. (2021) "Taloustieteen performatiivisuudesta moniperformatiivisuuteen: tapaustutkimuksena vaikuttavuusinvestointi". *Tiede & edistys*, 46: 1–2, 5–27.
- Virtanen, Mikko J. (2015) *Systeemiteoreettisia askelmerkkejä nyky-yhteiskuntaan: Tutkielma systeemiteoreettisesta yhteiskuntateoriasta ja sen metodologisesta käytöstä*. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Virtanen, Mikko J. (2018) "Moniäänisyyden ja tahdikkouden välissä: eettisyys ETENEN neuvottelukuntatyössä". *Tiede & edistys* 43:4, 306–325.
- Virtanen, Mikko J. (2019) "What Kind of 'a Girls' Thing? Frictions and Continuities in the Framing and Taming of the HPV Vaccine in Finland". *Sociology of Health and Illness* 41:4, 789–805.
- Virtanen, Mikko J. (2021) "Minne menit, yhteiskuntateoria?" *Tiede & edistys* 46:4, 300–308.
- Virtanen, Mikko J. (2023) "Teoria-menetelmäpaketit laadullisessa sosiaalitutkimuksessa". *Tiede & edistys* 48:2, 13–33.
- Virtanen, Mikko J. (2025) "Illuminating the Grey Box: Unpacking and Moving beyond Latour". *Dialogues in Sociology* 1:2, 202–207.
- Westermeier, Carola, Campbell-Verduyn, Malcolm & Brandl, Barbara (2025) *The Cambridge Global Handbook of Financial Infrastructure*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Woolgar, Steve & Lezaun, Javier (2013) "The Wrong Bin Bag: A Turn to Ontology in Science and Technology Studies?" *Social Studies of Science* 43:3, 321–340.